

Szilvágyi Tibor

Szerbiai stratégiai dokumentumok Koszovó „fogságában”

A Nemzet és Biztonság előző számában Magyarország közvetlen szomszédjai közül Románia nemzeti védelmi stratégiáját ismertettük (Tóth Sándor: Románia nemzeti védelmi stratégiája Nemzet és Biztonság, 2011/1). E sorozatunkat folytatva Szilvágyi Tibor írásában a szerb nemzeti biztonsági és a szerb védelmi stratégiát ismerteti és értékeli.

Szerbiában a többi délszláv utódállamhoz képest megkésett a rendszerváltás, a miloševići autokrata jugoszláv rezsimet a szerb nép csak 2000 októberében döntötte meg forradalommal. Az új vezetés a jogállam kiépítése és a demokratikus átalakulás követelményét szem előtt tartva mielőbb meg akart szabadulni a múlt örökségétől, a régi politikai apparátustól, a félkatonai és egyéb szélsőséges bűnöző szervezetektől, a korábbi törvénytelenégektől. A régi rendszer hívei azonban ellenálltak: Zoran *Dinđić* szerb miniszterelnök 2003. márciusi meggyilkolása bizonyította, hogy a rendszerváltás gyenge lábakon áll, és a kormányfő által szorgalmazott gyors reformfolyamat bizonyos körök érdekeivel ellentétes. A társadalmi összefogás és a nemzetközi közösség támogatásával azonban a 2000-es évek közepétől megkezdődhetett a valódi rendszerváltás.

Belgrád a nyugat-balkáni államok euroatlanti és európai integrációs törekvéseit követve megkezdte a NATO-hoz és az EU-hoz történő közeledést. A Jugoszláv Szövetségi Köztársaság kisebbik tagállama, Montenegró azonban elégedetlen volt az integrációs folyamat intenzitásával. Egyre inkább külön utat járt, amihez az EU-tól is biztatást kapott. A két tagállam szövetsége

fokozatosan lazult, majd 2006 júniusában felbomlott, így Szerbia kilenc évtized után újra önállóan alakíthatta sorsát. Jugoszlávia dezintegrációja azonban ezzel ekkor még nem fejeződött be. Szerbia tartománya, Koszovó az 1998–1999-es fegyveres konfliktust követően, 1999 júniusától ENSZ-protektorátussá vált, majd parlamentje 2008 februárjában egyoldalúan kiáltotta a függetlenséget. Ez Szerbiát keletlenül érintette, hiszen a „szerb nemzet bölcsőjét” veszítette el. Belgrád kijelentette, továbbra sem mond le Koszovóról, és folytatja politikai, jogi és diplomáciai küzdelmét az alkotmányában rögzített tartománya megtartásáért.

Szerbia 2006 decemberében Montenegróval és Bosznia-Hercegovinával együtt a NATO Békepartnerség (PfP) programjának részese lett. Koszovó függetlenségi deklarációja azonban megakasztotta a szerb euroatlanti integrációs folyamatot, mivel az akkor hatalmon lévő Koštunica-kormány a NATO-t és részben az EU-t tette felelőssé a koszovói egyoldalú lépésekért. Ez a kapcsolatok átmeneti elhidegüléséhez, részbeni romlásához vezetett. A 2008 nyarán megalakult új szerb kormány azonban az EU-integrációt tette külpolitikai prioritásává, ugyanakkor Koszovó megtartásáért to-

vábbra is síkraszáll. A NATO-közeledés viszont megrekedt a PpP szintjén, a szövetségbeli tagság kérdése ugyanis a Jugoszlávia ellen 1999-ben végrehajtott NATO légi hadművelet és a koszovói elszakadás miatt kialakult szerb lakossági ellenszenv következtében lekerült a napirendről. A jelenlegi szerb kormány álláspontja szerint Szerbia a kelet-közép-európai volt szocialista országok példájától eltérően NATO-csatlakozás nélkül kíván az Európai Unió tagja lenni.

Míg a 2000-es évek közepén Szerbia azt várta a NATO-tól, hogy engedményeket téve segítse euroatlanti integrációs törekvéseit, 2007-től Belgrád Koszovó miatt egyre óvatosabban kezelte a szövetséghez történő politikai közeledést. A Szerb Haderőn

belüli változás azonban nem volt ilyen látványos és egyértelmű. Egyes szerb NATO-projektek és támogatási programok ugyan lelassultak, de a haderő folytatta a NATO-szabványok átvételét. Megkezdődött a NATO-elveknek megfelelő stratégiai dokumentum- és doktrínarendszer kidolgozása, amelynek eredményeként 2009 októberére megszületett a Nemzeti Biztonsági Stratégia és a Védelmi Stratégia. A demokratikus elveket bizonyítandó nyilvános vita és tárgyközi egyeztetés előzte meg a dokumentumok 2009. október 26-i parlamenti elfogadását. A stratégiák jelentős hiányt pótoltak, ugyanis a rendszerváltást követően a haderővel kapcsolatos elvárásokat és koncepciókat alacsonyabb szintű dokumentumok, a Fehér könyv, illetve az éppen aktuális Stratégiai Védelmi Felülvizsgálat határozta meg.

A szerb Nemzeti Biztonsági Stratégia struktúrája

I. Biztonsági környezet

1. Globális környezet
2. Regionális környezet
3. A Szerb Köztársaság biztonsági helyzete

II. Biztonsági kihívások, kockázatok és fenyegetések

III. Nemzeti biztonsági érdekek

IV. Nemzeti biztonságpolitika

1. A nemzeti biztonságpolitika alaprendelése
2. A nemzeti biztonságpolitika céljai
3. A nemzeti biztonságpolitika alapelvei
4. A nemzeti biztonságpolitika elemei
 - 4.1. Külpolitika
 - 4.2. Gazdaságpolitika
 - 4.3. Védelempolitika
 - 4.4. Belbiztonsági politika
 - 4.5. Emberi és kisebbségi jogok védelmének politikája
 - 4.6. Szociálpolitika
 - 4.7. A társadalmi élet egyéb területein érvényesülő politika

V. Nemzeti biztonsági rendszer

1. A nemzeti biztonsági rendszer struktúrája
2. A nemzeti biztonsági rendszer irányítása
3. Nemzeti Biztonsági Tanács
4. A nemzeti biztonsági rendszer működésének elvei

A Nemzeti Biztonsági Stratégia

Szerbia legmagasabb szintű biztonság- és védelempolitikai dokumentuma a Nemzeti Biztonsági Stratégia, mely elemzi a Szerb Köztársaság biztonsági környezetét, azonosítja a biztonsági kihívásokat, kockázatokot és fenyegetéseket, meghatározza a nemzeti érdekeket és a nemzeti biztonságpolitika alapvetéseit, valamint definiálja a biztonsági rendszer struktúráját és működésének elveit. A következőkben e dokumentum fejezeteinek tartalmát ismertetjük és elemezzük.

A *globális biztonsági környezetben* a kelet-nyugati szembenállás megszűntével multipoláris világrend alakult ki. A szerb biztonságfelfogás szerint tehát több hatalom uralja a nemzetközi rendszert, így a kollektív (az ENSZ-re alapozott) biztonságot tekinti meghatározónak. A globális fegyveres konfliktusok kialakulásának ve-

szélye a hidegháborút követően ugyan csökkent, a világnak azonban továbbra is szembe kell néznie számos kihívással, kockázattal és fenyegetéssel. A világgazdasági válság miatt a globális biztonsági problémák megoldásának igénye háttérbe szorulhat, miközben a szociális elégedetlenség, a belső instabilitás, sőt egyes államokban a fegyverkezés is előtérbe kerülhet.

A világ kénytelen szembenézni az ENSZ Alapokmányának és a széleskörűen elfogadott nemzetközi jogi normák előírásainak súlyos megsértésével, a szuverén államok belügyeibe történő beavatkozással, valamint a preventív katonai intervenció gyakorlatával. A világ biztonságát jelentősen rontja, hogy az ENSZ tagállamainak területén új államalakulatok létrejötte legitimitást kap. A dokumentumnak ez a megállapítása az egyoldalú koszovói megoldás ellen tiltakozik, de egyelőre nem nevezi meg Koszovót.

Az államok csak úgy tudják felvenni a harcot a transznacionális aszimmetrikus fenyegetésekkel szemben, ha együttműködnek egymással. Ehhez a kollektív biztonsági rendszer ad megfelelő keretet. Az európai biztonság letéteményese az EU közös kül- és biztonságpolitikája, illetve az európai államok védelmi erőinek alkalmazása lehet. Szerbia tehát a NATO helyett az EU-t tekinti prioritásnak.

A *regionális környezet* múltbéli terhes öröksége még mindig negatívan hat Délkelet-Európa biztonsági helyzetére. A térség geostratégiai jelentősége tranzitívonal szerepe miatt kiemelkedő, és kihat Európa fejlettebb részének biztonságára. Amennyiben az alkotmányos nemzetek akarata ellenére külső erők megpróbálják megváltoztatni a daytoni megállapodás előírásait, az Bosznia-Hercegovina és a térség destabilizációjához vezethet. Szerbia területe egy részének, azaz Koszovó-

nak a kiszakítási kísérlete jelentősen veszélyezteti az állam belső stabilitását. A Koszovó függetlenségét elismerő államok magatartása pedig rossz hatással van a térségbeli országok közötti bizalom erősítésére, és a stabilizációs folyamatra. Szerbia számára tehát a koszovói helyzet okozza a legnagyobb problémát és dilemmát, amit a dokumentum itt konkrétan meg is nevez. A terrorizmus, a szervezett bűnözés elterjedése, a korrupció, a drog-, fegyver- és emberkereskedelem Koszovóban jelenik meg a legsúlyosabban.

A *Szerb Köztársaság biztonsági helyzetét* erősíti európai külpolitikai orientációja és a regionális együttműködés iránti elkötelezettsége. Szerbia stabilizáló tényezőként kíván megjelenni a nemzetközi kapcsolatok területén. Biztonságát leginkább Koszovó elszakadási kísérlete fenyegeti. Koszovóban biztonsági kihívást jelent az emberi jogok megsértése, a mozgásszabadság korlátozása, a szervezett bűnözés térnyerése, a magántulajdon és a történelmi-vallási értékek megsemmisítése, a menekültek visszatérésének akadályozása. Szerbia biztonsági helyzetét hátrányosan befolyásolják a korábbi polgárháborúk, a nemzetközi izoláció, a NATO légi hadművelete és a demokratikus átmenet nehézségei.

A *Szerb Köztársaság biztonságát érintő kihívások, kockázatok és fenyegetések* lehetnek szeparatista törekvések, fegyveres agresszió, Koszovó függetlenségének jogtalan egyoldalú kikiáltása, fegyveres felkelés és a vitás kérdések fegyveres megoldása, terrorizmus, proliferáció, nemzeti és vallási szélsőségesség, hírszerző tevékenység, szervezett bűnözés, korrupció, gazdasági problémák, egyenlőtlen gazdasági fejlődés és demográfiai helyzet, menekültek és elüldözöttek rendezetlen státusa, határviták, természeti erőforrások el-

lenőrzés nélküli felhasználása és a természeti környezet veszélyeztetése, természeti katasztrófák és ipari balesetek következményei, járványok, drogfüggőség, bizonyos vallási szekták és egyéb közösségek destruktív viselkedése, technológiai bűnözés, informatikai és telekommunikációs rendszerek működésének veszélyeztetése, globális felmelegedés stb.

A Szerb Köztársaság *nemzeti biztonsági érdekei* az ország szuverenitásának, függetlenségének és területi egységének védelme, belső stabilitás, jogállamiság, a demokrácia és a demokratikus intézmények fejlődése, csatlakozás az EU-hoz és más nemzetközi szervezetekhez, az élet és az állampolgárok tulajdonának védelme, gazdasági fejlődés a természeti környezet és a források megóvása mellett, békés és stabil biztonsági környezet fenntartása, a nemzetközi rend megőrzése és a határon túl élő szerbekkel történő együttműködés. Szerbia tehát elkötelezte magát a nyugati demokráciák értékrendjének átvétele mellett, amivel szeretné felgyorsítani az EU-hoz történő közeledését.

A *nemzeti biztonságpolitika alaprendel-tetése* szerint a Szerb Köztársaság tiszteletben tartja a nemzetközi jogi előírásokat, az ENSZ, az EBESZ és az EU szerepének erősítését, illetve más államok, népek és etnikai csoportok érdekeit. Az ország szuverenitásának és területi integritásának megőrzése érdekében diplomáciai, jogi és más legitim eszközökkel küzd Koszovó egyoldalúan kikiáltott függetlenségének beteljesítése ellen. Szerbia fejleszti kapcsolatait az EU és a NATO PfP-tagállamaival. A PfP-programhoz csatlakozva megerősítette elkötelezettségét a közös demokratikus értékek, valamint a regionális és globális biztonság erősítése mellett. A dokumentum érzékelteti, hogy az euroatlanti integráció tekintetében Szerbia egy-

előre elégségesnek tartja a PfP-tagságot, a NATO-hoz történő csatlakozással jelenleg nem számol. Szerbia különös figyelmet fordít saját energiabiztonságára, ami a társadalmi fejlődés alapfeltétele. Ennek kapcsán érdemes emlékeztetni arra, hogy az orosz–ukrán gázvita 2009 elején kellemetlen helyzetbe hozta a szerb kormányt: többek között Magyarországnak kellett kiségitenie Szerbiát, mert gázkészletei elfogytak.

A *nemzeti biztonságpolitika célja* az európai integráció folytatása és más nemzetközi szervezetekhez történő csatlakozás. A dokumentum tehát nem zárja ki a későbbi NATO-csatlakozást, de nem is nevezi nevén azt.

A *nemzeti biztonságpolitika alapelvei* a prevenció, a védelemhez való jog, a kompatibilitás, a biztonság oszthatatlansága, valamint a felelősségvállalás. (Az alapelvek tehát rövid sommázatát adják a korábban említetteknek.)

A *nemzeti biztonságpolitikának* vannak külpolitikai, gazdaságpolitikai, védelempolitikai, belbiztonsági, emberi és kisebbségi jogi, szociálpolitikai és egyéb társadalmi elemei. A Szerb Köztársaság *külpolitikai* céljai az alkotmányos rend védelme diplomáciai eszközökkel, az európai integráció folyamatának felgyorsítása, a jószomszédi kapcsolatok fejlesztése és a regionális együttműködés erősítése a Nyugat-Balkánon. Szerbia az ENSZ BT 1244. számú határozata, a nemzetközi jog és az ország alkotmánya által lefektetett elvek mentén kívánja megoldani a válsághelyzeteket. (A dokumentumnak ez a kitétele ismét csak Koszovóra utal.) Szerbia stratégiai prioritása az EU-hoz történő csatlakozás, amelynek érdekében kész végrehajtani a gazdasági és politikai reformokat, valamint teljesíteni a tagság követelményeit, többek között a jogharmonizációt. Szerbia továbbra is fenntartja különleges kapcsolatait a

boszniai Szerb Köztársasággal úgy, hogy eközben tiszteletben tartja a Daytoni megállapodást, valamint Bosznia-Hercegovina szuverenitását és területi integritását. A dokumentum valószínűleg azért hangsúlyozza ezen elveket, hogy tudatosítsa, ugyanezt várja el más államoktól is.

Szerbia az Orosz Föderációval fenntartott korábbi széleskörű kapcsolatait az energia területén stratégiai partnerséggé fejlesztette. Érdemes emlékeztetni arra, hogy 2008 decemberében az orosz Gazprom többségi tulajdonába került a Szerb Olajipari Vállalat (NIS), valamint megkapta a Banatski dvorban (Vajdaság) található gáz-tározó felújításának és a Déli Áramlat gázvezeték szerbiai kiépítésének jogát. Ezzel Oroszországnak szinte teljes az ellenőrzése a szerb energia- és részben a vegyipar felett. A Szerb Köztársaság jó kapcsolatok kialakítására törekszik az Egyesült Államokkal, annak ellenére is, hogy az elismerte Koszovó függetlenségét. Szerbia Kínával, Indiával és Brazíliával, illetve az egykori el nem kötelezettek mozgalmának tagállamaival is jó viszonyt kíván kialakítani. A szerb külpolitika négy fő pillére tehát Brüsszel, Moszkva, Peking és Washington. Rajtuk kívül Szerbia számára a szomszédos, illetve a régióbeli államokkal és az el nem kötelezettekkel való kapcsolattartás is kiemelten fontos.

Az ország folytatja az 1996-os regionális fegyverzetellenőrzési – az úgynevezett firenzei megállapodásból következő – kötelezettségeinek végrehajtását. Ezen kívül mindent megtesz a korábbi fegyveres konfliktusok, így a koszovói elszakadópárti és terrorista erőkkel folytatott küzdelem negatív következményeinek felszámolása érdekében. Ezek a megállapítások külpolitikai helyett inkább védelempolitikai jellegűek. A terrorizmus emlegetése a nemzetközi biztonsági paradigmát követi.

A *gazdaságpolitika* prioritása az EU-tagság elérése, a nemzetközi pénzügyi szervezetekkel történő együttműködés, az infrastrukturális befektetések ösztönzése, az ipari és mezőgazdasági termelés korszerűsítése, a technológiai fejlesztés, a tudományos kutatói potenciál növelése, valamint a képzés feltételeinek javítása. A Szerb Köztársaság prioritása a tudásalapú gazdaságfejlesztés, a külső és belső adósság csökkentése, valamint a nemzeti érdekeknek megfelelő privatizáció végrehajtása. Itt emlékeztetnénk arra, hogy az energiaipar után jelenleg a telekommunikációs szektor (Telekom Srbija) privatizációja van soron, ami egyrészt stratégiai kérdés, másrészt a gazdasági nehézségek kezelésének eszköze. Kiemelt cél a gazdasági fejlettségbeli különbségek csökkentése, valamint a korrupció és a szervezett bűnözés elleni hatékony küzdelem. A dokumentumnak ez a kitétele azért fontos, mert Szerbián belül jelentős gazdasági fejlettségbeli különbségek léteznek. Dél-Szerbiában és a Szandzsákban a legnagyobb a lemaradás, amit egyéb társadalmi problémák is terhelnek.

A *védelempolitika* célja a hatékony védelmi rendszer kiépítése, a béke és a megfelelő biztonsági környezet megteremtése, valamint az európai és más nemzetközi biztonsági szervezetekhez történő csatlakozás. A dokumentum tehát itt is jelzi, hogy a NATO-tagság lehetősége nyitva áll, de egyelőre csak elméletileg. A védelmi rendszer interoperabilitásra törekszik az EU és a NATO PfP-tagállamainak védelmi rendszereivel. Legfőbb eleme a Szerb Haderő, amely képességeit a kedvező biztonsági környezet kialakítása, a partnerség és az ENSZ égisze alatt működő nemzetközi missziókban történő részvétel, valamint a civil hatóságoknak történő segítségnyújtás céljából fejleszti.

Az ország *belbiztonsági* feladatai az alkotmányos rend, valamint az állampolgárok tulajdonának és életének védelme; a terrorizmus, a szervezett, a pénzügyi, a gazdasági és a csúcstechnológiai bűnözés elleni harc; a korrupció, a pénzmosás, az emberkereskedelem, a drogfogyasztás, a hagyományos és tömegpusztító fegyverek proliferációja, a hírszerzés és szabotázsakciók elleni fellépés stb. A belbiztonság tekintetében különösen fontos az ország határainak megfelelő védelme, a polgári védelem megszervezése, és a regionális rendőrségi együttműködés is. Említésre érdemes, hogy szerb belügyminisztérium 2009 szeptemberében rendőri együttműködési megállapodást írt alá az EU koszovói rendőri, igazságszolgáltatási és vámügyi missziójával (EULEX), demonstrálva a regionális kihívásokkal szembeni aktív fellépés, illetve az EU-val történő együttműködés kiterjesztésének szándékát.

Az *emberi és kisebbségi jogok* védelmét illetően Szerbia garantálja a nemzeti kisebbségek egyéni és kollektív jogainak gyakorlását, és kiáll a más államokban élő szerbek jogainak tiszteletben tartásáért. Jelezni érdemes, hogy a kisebbségek nemzeti tanácsairól szóló törvény lehetővé teszi a szerbiai kisebbségek számára, hogy önállóan intézzék kulturális, oktatási és önkormányzati ügyeiket.

A *szociálpolitikai* célok között kiemelt szerepet kap a szociális jólét és védelem biztosítása, a munkanélküliség csökkentése, a munkakörülmények javítása, a megfelelő oktatás, és az emberi források megújítása. Az ország különös figyelmet fordít a születésszám növelésére, a demográfiai szerkezet javítására, a családok védelmére. A dokumentumnak ezt a kitételét különösen fontossá teszi, hogy a szerb társadalom előregedő, a délszláv háborúk és fegyveres konfliktusok idején elmenekültek

többszire fiatalok voltak, akik jelenleg hiányoznak a társadalomból és a munkaerőpiacról. A *társadalmi élet egyéb területein* a tudás és a képzés jelentősége, a természeti környezet megóvása, az állampolgárok egészsége, a nemzeti és kulturális értékek védelme, a vallásszabadság, valamint a máság tisztelete kap figyelmet, ami szorosan kötődik ahhoz, hogy Szerbia többnemzetiségű, kulturálisan színes és többvallású ország, amelynek egysége megkívánja a társadalmi jogok teljes mértékű tiszteletben tartását.

A *nemzeti biztonsági rendszer* részei az államszervezet törvényhozó, végrehajtó és igazságszolgáltató intézményei. Szűkebb értelemben a nemzeti biztonsági rendszer magában foglalja a védelmi rendszert, a belügyminisztérium erőit, a hírszerző-biztonsági rendszert, valamint a válságok idejére létrehozott átmeneti szervezeteket. A rendszer civil és demokratikus kontroll alatt működik, amit a parlament, az elnök, a kormány, a Nemzeti Biztonsági Tanács, és más állami szervek, illetve a nyilvánosság gyakorol.

A Védelmi Stratégia

A Védelmi Stratégia a Nemzeti Biztonsági Stratégia elveit követve vizsgálja a biztonsági környezetet, azonosítja a biztonsági és védelmi kihívásokat, a kockázatokat és a fenyegetéseket, meghatározza a védelmi érdekeket és a Szerb Köztársaság védelempolitikáját, definiálja a védelmi rendszert, és kijelöli a védelem tervezésének és finanszírozásának főbb irányait.

A *globális biztonsági környezetben* az államok kölcsönös függősége ugyan csökkent a hagyományos katonai fenyegetések kialakulásának veszélyét, ugyanakkor a gyors és nehezen előre látható változások

könnyen fegyveres konfliktusokhoz vezethetnek. Az intervenció és a szuverén államok belügyeibe történő beavatkozás gyakorlata rombolja a nemzetközi jogrendet, és komoly fenyegetést jelent a globális biztonságra. A modern világ olyan új kihívásokkal szembesül, mint a nemzetközi közösség egy részének arra kényszerítése, hogy adjon legitimitást új államalakulatok létrehozásának szuverén ENSZ-tagállamok területén. A védelmi stratégia ez a megállapítása – hasonlóan nemzeti biztonsági stratégiához – a nemzetközi jogot hívja segítségül a koszovói függetlenség elítéléséhez.

A világ államainak többsége kitart amellett, hogy a biztonsági kérdéseket a kollektív biztonsági rendszeren belül, az ENSZ keretei között kell megoldani. A világszervezet a globális biztonság tekintetében továbbra is meghatározó tényező, amely a nemzetközi közösséget mozgósítja, ha a nemzetközi jogrend és a béke veszélybe kerül. A Koszovóra történő utalás tehát rejtve, de folytatódik a dokumentumban. Szerbia hivatalos álláspontja szerint a nemzetközi jog súlyos megsértése történt Koszovóban a függetlenség egyoldalú kikiáltásával, és szerinte csakis az ENSZ dönthetne a státus kérdésében.

A *regionális környezetben* fontos szerepet játszik a NATO, az észak-atlanti térség biztonságáért felelős szervezet, amely a kollektív védelem, a közös cselekvés, valamint a védelmi kapacitások, illetve a humán és anyagi erőforrások összehangolt alkalmazása révén garantálja a biztonságot. A dokumentum elismeri a NATO szerepét, de nem szól a szervezethez történő csatlakozás kérdéséről.

Európa biztonsága tekintetében különösen fontos a NATO PfP-programja, amely megfelelő keretet biztosít a részes államok politikai, biztonsági és védelmi együttműködésének. Az erőfeszítések ellenére Eu-

A szerb Védelmi Stratégia struktúrája

1. Biztonsági környezet
 - 1.1. Globális környezet
 - 1.2. Regionális környezet
2. A Szerb Köztársaság védelmét veszélyeztető kihívások, kockázatok és fenyegetések
3. A Szerb Köztársaság védelmi érdekei
4. A Szerb Köztársaság védelempolitikája
 - 4.1. A védelempolitika alaprendeltetése
 - 4.2. A védelempolitika alapvető céljai és feladatai
 - 4.3. A védelem stratégiai koncepciója
5. A Szerb Köztársaság védelmi rendszere
 - 5.1. A védelmi rendszer struktúrája
 - 5.2. A védelmi rendszer irányítása
 - 5.3. A védelmi rendszer működésének alapelvei
6. A védelem forrásai
7. Védelmi tervezés
8. A védelem finanszírozása

rópa bizonyos régióiban egyelőre mégsem sikerült stabilitást teremteni, és nem szűnt meg a válságok és fegyveres összecsapások kiújulásának, illetve újak kialakulásának veszélye sem. Itt név nélkül a Nyugat-Balkánról van szó, amelynek meghatározó állama, illetve a negatív jelenségek egyik elszenvedője Szerbia, amely Bosznia-Hercegovina és Koszovó státushelyzetében is érintett.

Szerbia számára a legfájóbb biztonsági kihívás, hogy Koszovó státusának rendezési módja a Szerb Köztársaság nemzetközileg elismert határainak illegális megváltoztatására irányul, ami hosszabb távon instabilitást okoz a régióban. Koszovó elvesztése, a nemzeti tragédia érzése a dokumentumban itt konkrétan és hangsúlyosan megjelenik. A daytoni megállapodásnak az érintett felek akarata ellenére történő esetleges megváltoztatása negatív hatással lenne Bosznia-Hercegovina és a régió biztonságára.

A Szerb Köztársaság közvetlen környezetében és a szélesebb értelemben vett

régióban található államok magatartása, azaz Koszovó egyoldalúan kikiáltott függetlenségének elismerése rossz hatással van a regionális bizalomerősítésre és együttműködésre, folytatódik Koszovó problémakörének elemzése a dokumentumban. A régió államainak szuverenitását és területi egységét továbbra is a szeparatista fenyegetések, az etnikai és vallási feszültségek, a terrorizmus, a szervezett bűnözés, a kábítószer-kereskedelem, az emberkereskedelem és a korrupció veszélyeztetik. A menekültek, elüldözöttek és az országon belül áttelepült személyek korábbi lakóhelyükre történő visszatérésének hibás kezelése szintén lassíthatja a stabilizációs folyamatot a Balkán térségében. A szerb állami vezetés szerint 1999 óta 200-250 ezer szerb menekült el Koszovóból, ami jelentős politikai és gazdasági károkat okozott az országnak.

A regionális biztonsági kezdeményezések jelentősen hozzájárulnak az államok jobb együttműködéséhez, a bizalomerősítéshez és a régió biztonságához.

A Szerb Köztársaság védelmét veszélyeztető kihívások, kockázatok és fenyegetések közül Koszovó függetlenségének egyoldalú és törvénytelen deklarálása fenyegeti leginkább a Szerb Köztársaság nemzeti érdekeit. A döntés, amely nem a Szerb Köztársaság Alkotmányának, a nemzetközi jognak, az ENSZ Alapokmányának és a helsinki záróokmányának az előírásain alapul, oda vezethet, hogy a válság és az erőszak eskalálódhat, ami a régió tartós instabilitását okozhatja.

A Szerb Köztársaság védelmi érdekei a szuverenitás, a függetlenség és a területi egység megőrzése, az állampolgárok biztonságának védelme, a bizalom megteremtése, a régió stabilitásának és biztonságának továbbfejlesztése, a demokratikus államok intézményeivel és a nemzet-

közi biztonsági szervezetekkel történő együttműködés és partnerség.

A Szerb Köztársaság védelempolitikájának alaprendeltetése, hogy megteremtse a belső, külső, politikai, gazdasági, társadalmi, katonai és egyéb feltételeket a Szerb Köztársaság védelmi érdekeinek megóvása céljából. A Szerb Köztársaság egyetlen államot vagy szövetséget sem tart ellenségének, és kiáll a nemzetközi béke és biztonság, illetve a különböző veszélyforrások csökkentése mellett. Ez a megállapítás megítélésünk szerint növeli a kölcsönös bizalom érzését a régióban, de azon túl is.

Koszovó a Szerb Köztársaság elválaszthatatlan része, mint azt az ország alkotmánya és az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1244. számú határozata is deklarálja. A Szerb Köztársaság nem ismeri el Koszovó egyoldalúan kikiáltott függetlenségét, és kész tovább folytatni a tárgyalásokat annak érdekében, hogy mindkét félnek megfelelő, a nemzetközi jog előírásain alapuló megegyezés jöhessen létre. Ennek kapcsán érdemes emlékeztetni arra, hogy hosszas előkészítést követően 2011. március 8-án Brüsszelben megkezdődhetett a szerb és koszovói albán delegációk szakértői egyeztető tárgyalása, amelynek célja a vitás kérdések rendezése. A felek kölcsönösen érdekeltek számos technikai kérdés tisztázásában, ugyanakkor kiindulópontjaik alapvetően eltérnek egymástól. Míg Belgrád a koszovói státuskérdés rendezését is napirenden tartja, Priština kizárólag egyenrangú partnerként, egy önálló állam képviselőjében hajlandó tárgyalni.

A Szerb Köztársaság tiszteletben tartja az ENSZ Alapokmányát, és támogatja az ENSZ kollektív biztonságerősítő szerepének növelését. Kijelenti, hogy nem fejleszt és nem tart fenn tömegpusztító fegyvereket, és aktívan részt vesz azok elterjedésének megakadályozásában. Szerbia egyéb-

ként 2000-ben lemondott vegyi fegyvereiről, ezzel a „rogue state” kategóriából idővel megbízható partnerállammá vált.

A Szerb Köztársaság megerősíti elkötelezettségét a helsinki záróokmány és más EBESZ-alapdokumentumok előírásainak betartása mellett. Tiszteletben tartja kötelezettségeit a proliferáció megakadályozása és a fegyverzetellenőrzés terén. A bécsi dokumentum, illetve más katonapolitikai megállapodások szellemében törekszik a bizalom- és biztonságerősítésre. A Szerb Köztársaság elfogadja és végrehajtja a daytoni megállapodás előírásait is. Megjegyezzük, hogy a szerb állami vezetés gyakran hangoztatja ezt, tisztázandó szándékát és lelkiismeretét a délszláv háborúban elkövetett kegyetlenségek miatt. Tadić szerb elnök 2010 nyarán részt vett a Srebrenicában 15 éve történt vérengzés megemlékezésén, ahol a megbékélést szorgalmazta, és lerőta kegyeletét az áldozatok előtt. A gesztus az enyhülés jelének tekinthető.

A Szerb Köztársaság ENSZ BT-határozat és nemzetközi szerződések alapján, parlamenti jóváhagyással engedélyezi külföldi fegyveres erők átmeneti állomásoztatását saját területén. Az ország fegyveres erőit csak nemzetközi műveletek keretében, ENSZ BT-határozat és a nemzetközi kötelezettségek, illetve a szerb parlament döntése alapján, a Szerb Köztársaság érdekeivel összhangban állomásoztatja külföldön. Az alkotmányosság és törvényesség hangsúlyozása mellett fontos tényező, hogy Szerbia kizárólag ENSZ BT-határozat alapján hajlandó részt venni nemzetközi műveletekben. Ezzel megerősíti a kollektív biztonsági rendszer melletti elkötelezettségét, és egyben kizárja az egyoldalú lépéseket is.

A Szerb Haderő demokratikus és civil kontrolljának megvalósítása előfeltétele a demokratikus társadalom kialakításának. A Szerb Köztársaság kötelezi magát arra, hogy vé-

delmi potenciálját és fegyveres erejét az alkotmánya, az ENSZ Alapokmánya és a nemzetközi jog előírásai szerint alkalmazza.

A védelempolitika alapvető céljainak és feladatainak megvalósítása érdekében az állami szervek arra törekednek, hogy biztosítsák a védelmi rendszer hatékonyságát, stabil működését és interoperabilitását a NATO PfP tagállamaival.

Fő célok:

- hatékony védelmi rendszer kialakítása;
 - béke és kedvező biztonsági környezet teremtése;
 - integráció az európai és más nemzetközi biztonsági struktúrákba, illetve részvétel a NATO PfP programjában.
- A védelempolitika a következő feladatokat látja el a célok megvalósítása érdekében:
- a Szerb Haderő átalakítása és áttérés az önkéntes haderőre;
 - a haderő képességeinek kialakítása és továbbfejlesztése;
 - a polgári védelem intézményeinek és képességeinek kiépítése és reformja;
 - a védelmi rendszer hatékony irányítása;
 - részvétel nemzetközi műveletekben;
 - szerepvállalás az európai biztonság- és védelempolitikai rendszer tevékenységében;
 - részvétel a NATO PfP-programjában;
 - interoperabilitás elérése a NATO PfP-programjában részt vevő államok védelmi rendszerével.

A védelem stratégiai koncepciója szerint a Szerb Köztársaság a kihívások, a kockázatok és a fenyegetések formájának és intenzitásának függvényében oltalmazza védelmi érdekeit. Ez történhet a védelmi rendszer elemeinek bevetésével, a megbízható partnerség kiépítésével, a kedvező biztonsági környezet érdekében szervezett együttműködéssel, a saját erőkkel és a partnerekkel együtt végrehajtott országvédelemmel, a nemzetközi missziókban történő részvétellel, valamint a

civil hatóságoknak nyújtott támogatással a belső biztonság fegyveres vagy nem fegyveres fenyegetése esetén. Az országvédelemmel kapcsolatosan a dokumentumban megjelenik a partnerekkel történő közös fellépés lehetősége, ami a szövetségben történő gondolkodást vetítheti előre.

A Szerb Köztársaság védelmi rendszerének alanyai az állampolgárok, az állami szervezetek, a gazdasági élet szereplői, más jogi személyek, vállalkozók és a Szerb Haderő. A védelmi erők a Szerb Köztársaság emberi és anyagi potenciálját, illetve a védelmi rendszer alanyainak szervezeti struktúráját foglalják magukban.

A védelmi rendszer struktúrájának szervezeti elemei a törvényhozó és a végrehajtó hatalom képviselői, a Szerb Haderő, a polgári védelem és más, a védelem szempontjából fontos szervezetek.

A Szerb Haderőnek három missziója (küldetése) van:

- a Szerb Köztársaság területének és légtérének védelme külső fegyveres fenyegetés esetén;
- a regionális és világbéke megteremtése a nemzetközi katonai együttműködés és a nemzetközi missziókban történő részvétel révén;
- támogatás és segítség nyújtása a civil hatóságoknak a biztonsági fenyegetésekkel, a terrorizmussal, a szeparatizmussal, a szervezett bűnözéssel szemben, illetve a természeti és ipari katasztrófák, egyéb balesetek idején.

A Szerb Haderő missziói egyébként követik a kor követelményeit. Az ország védelmét a reguláris és szükség esetén a mozgósítással aktivizált tartalék erők biztosítják. A nemzetközi presztízs visszaszerzése érdekében Szerbia növelni kívánja részvételét a nemzetközi békemissziókban. Jelenleg 27 szerb katona szolgál Kongóban, Libériában, Elefántcsontparton,

Cipruson és Libanonban ENSZ-missziókban. A civil hatóságoknak történő segítségnyújtás katasztrófák idején válik feladattá, de közben humanitárius tevékenységgel (orvosi ellátás, élelemosztás, útépités stb.) is párosul, különösen Dél-Szerbiában.

A haderő szervezeti felépítését és méreteit a Szerb Köztársaság fenyegetettsége, a végrehajtandó missziók és feladatok, a rendelkezésre álló források és a kötelezettségvállalások határozzák meg.

A védelmi rendszer irányítását a Szerb Köztársaság parlamentje, elnöke, kormánya és a védelmi minisztérium látja el. Ezek megfogalmazzák a védelmi törvényt, határozatokat és rendeleteket, a stratégiai-doktrinális dokumentumokat, a Szerb Köztársaság védelmi tervét, a védelem pénzügyi tervét, a védelmi rendszer fejlesztésének és működtetésének programjait, valamint a védelmi rendszer egyéb dokumentumait.

A védelmi rendszer működésének alapelvei: egység, folytonosság, hatásosság, megbízhatóság, hatékonyság, professzionalitás, alkalmazkodóképesség, komplexitás, együttműködési készség, interoperabilitás és átláthatóság (transzparencia). Az alapelvek az alkotmányos és törvényi előírásokon, az ENSZ Alapokmányán, a nemzetközi jogon, bizonyos humanitárius és emberi jogi megállapításokon, illetve egyéb jogszabályokon alapulnak. Szerbia ezzel deklarálja, hogy fegyveres erejét csak a nemzetközi előírásokat betartva alkalmazza.

A védelem forrásai lehetnek emberi és anyagi természetűek. Az emberi forrásokat a demográfiai potenciál, ezen belül a védelemre kötelezettek, az arra alkalmasak és a kiképzettek köre határozza meg. Az anyagi források magukban foglalják a természeti, gazdasági, pénzügyi, információs, technikai és technológiai, valamint az egyéb forrásokat, amelyeket a védelem érdekében

felhasználnak. A Szerb Köztársaság a nemzeti érdekeknek megfelelően fenntartja és fejleszti az ország hadiipari potenciálját. (Megjegyezzük, hogy a szerb hadiipar évi több száz millió dolláros megrendelésével jelentős nemzetgazdasági exporttényezőként jelent meg az elmúlt években. Elsősorban Észak-Afrika, a Közel- és Távols-Kelet, de az EU is export-célterületévé vált a szerb fegyver- és lőszergyártásnak, ami a jugoszláv hagyományokra épül, de korántsem éri el annak kapacitását.)

A *védelmi tervezés* rendszere biztosítja a szükséges védelmi képességek kiépítését, a működést, a védelmi rendszer fejlesztését, a rendelkezésre álló források racionális felhasználását, valamint a pénzügyi eszközök átláthatóságát. A tervezés a reális gazdasági lehetőségeken, a védelem céljain és feladatain, a biztonsági helyzet értékelésén, a meghatározott prioritásokon és a vállalt kötelezettségeken alapul. A tervezés folyamatában pontosan meghatározzák a prioritásokat, és biztosítják a védelem számára fontos eszközök gazdaságos és hatékony felhasználását.

A *védelem finanszírozása* éves szinten a Szerb Köztársaság költségvetéséből történik, de a költségvetési törvény alapján más egyéb bevételi forrásokat is felhasználhat. A finanszírozás átlátható, a költségvetés kidolgozása, elfogadása, végrehajtása, ellenőrzése és revíziója figyelemmel kísérhető. A védelmi minisztérium a nemzetközi kötelezettségek teljesítését betartva a finanszírozásról jelentést készít az EBESZ és más nemzetközi szervezetek számára.

Összegzés

A stratégiák megállapításai számos tekintetben átfedik, néha ismétlik egymást és önmagukat. Általánosan kijelenthető, hogy

a dokumentumok megfelelnek az európai demokratikus követelményeknek. Ugyanakkor szembeötlő, hogy a védelmi minisztériumi szerkesztők számos nemzetközileg elfogadott alapelvet és érvet a koszovói kérdéskör szolgálatába állítottak a dokumentumokban, hogy a szerb koszovói álláspont helyességét igazolják. Koszovó függetlenségét azonban 2011. március közepéig 75 ENSZ-tagállam ismerte el, köztük az EU 22 tagja is. Emellett a hágai Nemzetközi Bíróság is úgy foglalt állást nem kötelező érvényű 2010. júliusi ajánlásában, hogy Koszovó egyoldalúan kikiáltott függetlensége nem ellentétes a nemzetközi jogi előírásokkal.

Szerbia számára az EU-hoz történő csatlakozás élvez prioritást, annak ellenére is, hogy az EU tagállamainak többsége támogatja Koszovó függetlenségét. Ez a stratégiákban több helyen is hangsúlyosan megjelenik. Egyik dokumentum sem említi viszont a hágai Nemzetközi Törvényszékkel (ICTY) történő együttműködés melletti elkötelezettséget, pedig ez előfeltétele az EU-integráció folytatásának, és különösen a tagságnak. Egyelőre továbbra is várat magára Ratko Mladić (volt boszniai szerb haderőparancsnok) és Goran Hadžić (az egykori Krajina Szerb Köztársaság elnöke) szerb vádlottak kiadatása, ami megterheli a szerb–EU kapcsolatokat is.

Belgrád szerint az EU-tagságnak nem feltétlenül kell a NATO-n keresztül vezetnie, ahogy ez a volt kelet-közép-európai országok esetében történt. A Szerb Haderő kész részt venni akár az EU által vezetett nemzetközi missziókban is, ha van ENSZ-felhatározásuk. Ezzel az álláspontjával tiltakozni kíván a NATO 1999-es eljárása ellen, amikor a Jugoszlávia ellen indított légitámadásoknak nem volt ENSZ-mandátuma.

A szerb NATO-tagságot egyik dokumentum sem zárja ki, de egyelőre nem aktuális a

kérdés. A szerb közvélemény áthangolására lesz szükség ahhoz, hogy az széles körű lakossági támogatást élvezzen. A haderő viszont nem vár a politikai döntésre, felkészül arra az eshetőségre is, hogy a jövőbeni politikai változások új, NATO-tagságot támogató álláspontot hoznak. A Szerb Haderő vezetése a politikai irányvonallal ellentétes magatartását igazolandó arra hivatkozik a NATO-szabványok átvételénél, hogy a világ legerősebb katonai szövetségének elvei a legjobbak, és a PfP-ben történő együttműködéshez ezek elengedhetetlenek.

A stratégiákban megfogalmazott alapelvekkel Szerbia hangsúlyozza azon elkötelezettségét, hogy a globális és regionális biztonságot nem kizárólag fogyasztani, hanem építeni is kívánja. Ennek érdekében együttműködésre törekszik a részes álla-

kkal a NATO PfP-programja keretében. Egyelőre kihasználja a támogató állam státuszából következő előnyöket, a NATO-tagállamoktól kapott elméleti és anyagi támogatást saját védelmi szükségleteinek kielégítésére is fordítja. Szerbia ezzel kettős célt követ: teljesíti nemzetközi kötelezettségeit, valamint szavatolja országa területének és légtérének védelmét. Egyelőre kényelmes számára ez a státus, mert nem zárja ki többek között az Oroszországgal, Kínával, vagy az el nem kötelezett országokkal történő katonai együttműködés továbbfejlesztését, amihez anyagi érdekei is fűződnek. Kétségtelen azonban, hogy az észak-afrikai katonapolitikai és hadiipari kapcsolatok az ottani belső politikai változások következtében jelentős károkat szenvedhetnek a jövőben. ■

Források

- A szerb védelmi minisztérium honlapja; Strategija nacionalne bezbednosti (Nemzeti Biztonsági Stratégia), Strategija odbrane (Védelmi Stratégia): www.mod.gov.rs.
- Srbija prodala NIS Gaspromu (Szerbia eladta a NIS-t a Gazpromnak): <http://www.mondo.rs/v2/tekst.php?vest=119555>.
- Srbija društvenih tenzija (Szerbiai társadalmi feszültségek) – Saša Đogović: <http://www.politika.rs/rubrike/Sta-da-se-radi/Svi-putevi-vode-na-sever.lt.html>.
- Potpisan protokol Euleksa i MUP Srbije (Aláírták az EULEX és a szerb belügyminisztérium megállapodását): <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/110388/Potpisan-protokol-Euleksa-i-MUP-Srbije>.
- Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina (Törvény a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól): <http://balkanshumanrights.org/2010/02/11/zakon-o-nacionalnim-savetima-nacionalnih-manjina/>.
- Počeo dijalog Beograda i Prištine (Megkezdődött a Belgrád és Pristina közti dialógus): <http://www.vesti.rs/Politika/Poceo-dijalog-Beograda-i-Pristine-2.html>.
- Aktuelne medjunarodne misije (Aktuális nemzetközi missziók): http://www.mod.gov.rs/cir/mvs/mirovne_misije/aktuelne.php.